

QADIMGI ARXITEKTURA RIVOJLANISHI VA UNING ZAMONAVIY ME'MORCHILIKKA TA'SIRI

Sultonova Xilolaxon Orifjon qizi

Termiz Davlat Muhandislik va Agrotexnologiyalar Universiteti

Arxitektura (turlari bo'yicha) 2-kurs talabasi

Amonov Sardor Xolmirzayevich

Termiz Davlat Muhandislik va Agrotexnologiyalar Universiteti

Arxitektura (turlari bo'yicha) 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Insoniyat tarixida arxitektura nafaqat yashash uchun bino va inshootlar barpo etish san'ati, balki madaniyat, dunyoqarash va tafakkur ifodasi sifatida muhim rol o'ynagan. Har bir davr o'ziga xos arxitektura uslublarini yaratdi, bu uslublar esa zamonaviy me'morchilikda o'z aksini topmoqda. Qadimgi davr me'morchiligi – Misr piramidalar, Yunoniston ibodatxonalari, Rim imperiyasi amfiteatrlari va Sharq me'morligi namunalarining o'ziga xosligi hozirgi kungacha ilhom manbai bo'lib xizmat qilmoqda.

Kalit so'z: Qadimgi, arxitektura, bino, inshoot, madaniyat, davr, zamonaviy, uslub, me'morchilik

Qadimgi arxitektura rivojlanish bosqichlari:

Qadimgi Misr me'morchiligi:

Misr arxitekturasi monumental shakllari bilan ajralib turadi. Piramidalar, obelisklar va ibodatxonalar – bular qadimgi misrliklarning diniy e'tiqodlari va abadiylikka bo'lgan ishonchining ifodasi bo'lgan. Geometrik aniqlik, simmetriya va muqaddaslik tushunchalari ushbu inshootlarda asosiy o'rin egallaydi.

Qadimgi Yunoniston arxitekturasi:

Yunonlar estetikaga, uyg'unlikka va proporsiyaga katta e'tibor bergan. Dor, Ion va Korinf uslublaridagi ustunlar bu davr me'morchiligining eng muhim belgilaridan hisoblanadi. Afina shahridagi Parfenon ibodatxonasi ushbu uslubning yorqin namunasi hisoblanadi.

Qadimgi Rim me'morchiligi:

Rim arxitekturasini texnologik yangiliklar – yoysimon gumbazlar, yo'laklar, amfiteatrlar, suv inshootlari (akveduklar) bilan ajralib turadi. Rimliklar beton materialini keng qo'llash orqali katta hajmdagi inshootlarni tez va bardoshli tarzda qurishga erishgan.

Sharq va Islom arxitekturasini:

Markaziy Osiyo, Hindiston, Xitoy va Islom dunyosi arxitekturasini ham o'ziga xos yondashuvlari bilan tarixda muhim o'rin egallaydi. Xususan, Samarqand, Buxoro va Xivaning tarixiy obidalari, Eron va Hindistondagi masjid va madrasalar murakkab naqshlar, mozaikalar va gumbazlar bilan bezatilgan.

Qadimgi arxitektura uslublarining zamonaviy me'morchilikka ta'siri:

Klassik uslubning qayta uyg'onishi:

Yevropada Renessans davrida yunon va rim me'morchiligiga bo'lgan qiziqish ortib, ko'plab inshootlarda qadimgi uslublar qayta tiklandi. Bugungi kunda ham davlat binolari, universitetlar va muzeylar klassik ustunlar va simmetrik shakllar bilan loyihalanmoqda.

Minimalizm va funksionalizmga yo'l ochilishi:

Qadimgi Rim arxitekturasining funksionallik tamoyili zamonaviy me'morchilikda, ayniqsa Bauhaus maktabi va modernizmga o'z aksini topdi. Bino faqat go'zallik emas, balki qulaylik va amaliylik manbai bo'lishi kerak degan fikr qadimda boshlangan va hozirga qadar rivojlanmoqda.

Tabiat bilan uyg'unlik g'oyasi:

Qadimgi Sharq me'morchiligida inshootlar tabiat bilan uyg'unlashtirilar edi – hovli, bog' va suv havzalari majmuaning ajralmas qismi edi. Bugungi ekologik arxitektura yo'nalishlari ham ayni maqsadga – tabiatga moslashuv va uni asrashga intiladi.

Dekorativ san'at va bezaklar ilhomi:

Islom me'morchiligidagi murakkab geometrik naqshlar, arabeska va yozuvlar zamonaviy interyer va eksteryer dizaynlarida ko'p qo'llanilmoqda. Bu bezaklar me'morchilikni nafaqat amaliy, balki ruhiy-estetik jihatdan boyitmoqda.

Qadimgi arxitektura bu – inson tafakkurining, madaniyatining va san’atining beqiyos durdonalaridan biridir. Uning asarlari zamonaviy me’morchilik uchun nafaqat tarixiy yodgorlik, balki g’oya, ilhom va o’rnak manbai bo’lib xizmat qilmoqda. Hozirgi zamon me’morlari ilg’or texnologiyalar bilan birga qadimiy bilimlarni uyg’unlashtirish orqali yangi davr arxitekturasini yaratmoqdalar. Bu esa me’morchilikni doimiy rivojlanish va yangilanish yo’lida olib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov A.A. Me’morchilik tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
2. Hasanov H. Qadimgi dunyo arxitekturasini. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2017.
3. Kostof, Spiro. A History of Architecture: Settings and Rituals. – Oxford University Press, 1995.
4. Fletcher, Banister. A History of Architecture on the Comparative Method. – 20th edition, Butterworth-Heinemann, 2001.
5. Grabar, Oleg. The Formation of Islamic Art. – Yale University Press, 1987.
6. Kruft, Hanno-Walter. A History of Architectural Theory: From Vitruvius to the Present. – Princeton Architectural Press, 1994.
7. Mahmudov R., Sultonov M. O‘zbekiston me’morchiligi tarixi. – Toshkent: “Sharq”, 2020.
8. Frampton, Kenneth. Modern Architecture: A Critical History. – Thames & Hudson, 2020.
9. Ching, Francis D.K. Architecture: Form, Space, and Order. – Wiley, 2015.
10. UNESCO World Heritage Centre – www.whc.unesco.org (Qadimiy me’moriy yodgorliklar ro‘yxati va tavsifi uchun)